

УДК 346.5(477)

Ю.В. КОМИЛЯЙ, Національна академія
Служби безпеки України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ключові слова: господарські відносини, господарський договір, Служба безпеки України, державні закупівлі, торги, господарська діяльність

У сфері господарської діяльності Служби безпеки України здійснення цієї діяльності має певні особливості. Одним із важливих її напрямів є укладення господарського договору.

В юридичній літературі є низка визначень цього договору. За одним них, господарський договір є зведеним поняттям, що охоплює різні види договірних відносин (купівлі-продажу, поставки, перевезення, оренди, під'яду на капітальне будівництво тощо), які є схожими за принципами нормативної регламентації [1, с.5]. В той же час, автор цієї дефініції не розкриває у ній, що таке принципи нормативної регламентації та якими вони мають бути саме у цих договірних відносинах. Але те, що господарський договір є зведеним поняттям, сумніву не виникає.

Досить вдале визначення господарського договору науковцем дано через доведення його ознак. А саме, господарський договір – це зафіксовані в спеціальному правовому документі на підставі угоди зобов'язання учасників господарських відносин (сторін), спрямовані на обслуговування (забезпечення) їх господарської діяльності (господарських потреб), що ґрунтуються на оптимальному врахуванні інтересів сторін і загальногосподарського інтересу [2, с.278]. Господарський договір автор зводить до зобов'язання із обов'язковою фіксацією його у правовому документі. Поряд із тим, бажано було би більш детальноше розкрити, що мається на увазі під спеціальним правовим документом та загальногосподарським інтересом.

Господарський договір визначають і як договір, учинений у письмовій формі, який обумовлює виникнення майново-організаційних прав та обов'язків учасників господарських відносин (сторін) і спрямований на забезпечення їх господарської діяльності та задоволення приватних і публічних загальногосподарських потреб [3, с.322]. Наведене визначення господарського договору містить в собі ознаки щодо обов'язкової письмової форми договору та мети – задоволення приватних та публічних загальногосподарських потреб. У той же час щодо обов'язковості письмової форми договору, то, на нашу думку, ця ознака потребує доопрацювання, оскільки, у відповідності до ч.1 ст.181 Господарського кодексу України, укладання господарських договорів у письмовій формі є загальним правилом. Разом із тим, допускається укладання господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладання даного виду договорів [4].

Коментуючи наведене визначення відмітимо, що в ньому вірно сформульована мета укладання договору, яка розподілена на потреби приватної та публічної сфери. А це, на нашу думку, є першоосновою у регулювання господарських суспільних відносин. Подібним за вищезазначене, є визначення, за яким під господарським договором розуміється угода майнового характеру між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і не господарюючими суб'єктами – юридичними особами, що встановлює, змінює або припиняє права та обов'язки сторін при здійсненні господарської діяльності [5, с.185].

Наведемо приклади визначення господарського договору зарубіжними науковцями. Під господарським договором розуміється угода двох чи більш суб'єктів господарської діяльності, в результаті якої виникають, змінюються або припиняються господарські правовідносини. Господарський договір є різ-

новидом цивільно-правової угоди [6, с.72]. Білоруський автор підручника зводить господарський договір до зобов'язання між суб'єктами господарської діяльності та зазначає, що господарський договір є різновидом цивільно-правової угоди. Це спрощене визначення вказує лише на відмінність між цивільним та господарським договором за суб'єктами. Але не вказує на сферу регулювання правовідносин та мету укладання господарського договору.

Аналогічним за змістом є визначення деяких російських науковців. Господарський договір – угода двох та більше сторін, яка направлена на встановлення, зміну, припинення господарських прав та обов'язків, в тому рахунок в сфері господарських відносин [7, с.22].

Таким чином, наявні визначення науковцями господарського договору можна звести до двох груп: 1) визначення його у широкому і 2) у вузькому значенні. До визначень першої групи ми відносимо дефініції господарського договору, у яких він ототожнюється із цивільним договором. Різниця лише за суб'єктами укладання. Це, по суті, позиція ще радянських вчених. До цієї ж групи визначень можна віднести й ті автори яких схильні до розуміння господарського договору в якості зведеного (інтегрованого) поняття, що охоплює різні види договірних відносин. Щодо визначень другої групи, то до них ми відносимо усі ті, за якими визначення господарського договору відбувається за ознаками господарської діяльності (визначення, запропоновані сучасними українськими вченими юристами).

Господарський кодекс України не дає нормативного визначення господарського договору, хоча йому присвячена глава 20 цього Кодексу. Визначивши лише загальні умови укладання договорів, що породжують господарські зобов'язання, ч.1 ст.179 ГКУ містить вказівку на те, що майново-господарські зобов'язання, які виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і не господарюючими суб'єктами – юридичними особами на підставі господарських договорів, є господарсько-договірними зобов'язаннями. Виходячи з наведеного, мо-

жна виокремити основні нормативно-визначені ознаки господарського договору. А саме: в силу господарського договору виникають майново-господарські зобов'язання; договір має бути двох або багатосторонній (укладається між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання та не господарюючими суб'єктами). Зауважимо, що укладання господарського договору між не господарюючими суб'єктами не передбачено.

В ч.7 ст.179 ГКУ зазначається, що господарські договори укладаються за правилами, встановленими Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів. Таким чином, щодо загальних умов укладання господарських договорів, то тут ГКУ відсилає до Цивільного кодексу України, вказуючи на конкуренцію загальних та спеціальних норм. До загальних відносяться норми Цивільного кодексу України, а норми Господарського кодексу України та інших нормативно-правових актів господарського законодавства є спеціальними. За рівною юридичною силою нормативно-правових актів спеціальні норми за загальним правилом мають вищу юридичну силу, по відношенню до загальних.

Підтримуючи та розвиваючи думку сучасних вітчизняних вчених науковців, спробуємо надати визначення господарського договору, укладеного в Службі безпеки України та охарактеризувати умови і порядок укладання господарських договорів Службою безпеки України за їх ознаками.

Господарський договір, стороною якого є Службі безпеки України – це договір, укладений у нормативно-визначеній формі та в межах компетенції між організаціями і установами (зкладами), що входять у систему Служби безпеки України і мають статус юридичної особи, та/або між ними і іншими суб'єктами господарювання, в силу якого виникають господарські зобов'язання.

Умови та порядок укладання господарських договорів в Службі безпеки України належать від господарської компетенції сторони

договору та нормативно-визначених вимог, які пред'являються до певного виду договору. У нашому дослідженні будемо виходити із того, що господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами у передбаченому законом порядку та формі досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов. Істотними є умови, визнані такими за законом чи необхідні для договорів даного виду, а також умови, щодо яких на вимогу однієї із сторін повинна бути досягнута згода.

Істотні умови, при досягненні згоди за якими, господарський договір вважається укладеним, можна поділити та основні та спеціальні. Основними істотними умовами є умови, визначені ч.3 ст.180 ГКУ. Це предмет, ціна та строк дії договору. До спеціальних умов віднесемо інші умови, що нормативно-визначені або необхідні для договорів даного виду, або на існуванні яких наполягає хоча б одна із сторін договору.

В юридичній літературі укладання господарських договорів прийнято класифікувати за способами на конкурентний та неконкурентний. При конкурентному способі укладання передбачається конкуренція покупців, продавців, виконавців. За неконкурентним способом договір укладається з певним продавцем, покупцем, виконавцем [2, с.285]. Саме за таким порядком спробуємо охарактеризувати порядок укладання господарських договорів в Службі безпеки України.

Як відомо, одним із видів організаційно-регулятивної сфери господарської діяльності у Службі безпеки України є прийняття участі у державному замовленні. Реалізація державного замовлення шляхом вибору виконавців здійснюється у порядку, встановленому Законом України «Про здійснення державних закупівель» [8]. Договори, які укладаються на підставі державного замовлення, іменуються державними контрактами.

Органи, установи (заклади) Служби безпеки України, що мають статус юридичної особи, для власних внутрішніх потреб з метою забезпечення повсякденної діяльності та безперервного функціонування, за умов виділен-

ня коштів на їх потреби, мають право, як сказано у Законі про Службу безпеки України, укладати господарські договори, як у відповідності до Закону України «Про здійснення державних закупівель», інших нормативно-правових актів, які визначають умови та порядок укладання господарських договорів, так і за загальним порядком.

Під торгами (конкурсними торгами) законодавець розуміє здійснення конкурентного відбору учасників з метою визначення переможця торгів (конкурсних торгів) згідно з процедурами, встановленими Законом України «Про здійснення державних закупівель» (крім процедури закупівлі в одного учасника). Торги (конкурсні торги) є двох видів: 1) відкриті торги; 2) двоступеневі торги.

Проведення відкритих торгів є основною процедурою закупівлі. Під час проведення процедури відкритих торгів пропозиції конкурсних торгів мають право подавати всі зацікавлені особи. Саме процес відкритих торгів в повній мірі забезпечує загальні принципи здійснення закупівель. Серед яких відмічаємо: добросовісну конкуренцію серед учасників; максимальна економія та ефективність; відкритість та прозорість; недискримінація учасників та інше.

Двоступеневі торги можуть проводитись за умов: замовник не може визначити необхідні технічні, якісні характеристики (специфікації) товарів (робіт) або визначити вид послуг та якщо для прийняття оптимального рішення про закупівлю необхідно провести попередні переговори з учасниками; предметом закупівлі є здійснення наукових досліджень, експериментів або розробок, виконання дослідно-конструкторських, будівельних робіт. Двоступеневі торги в основному проводять в порядку, передбаченому для процедури відкритих торгів, але в два етапи. На першому етапі подається усіма учасниками пропозиції конкурсних торгів без зазначення цін, а на другому етапі замовник повинен запросити до участі у торгах не менше двох учасників, попередні пропозиції конкурсних торгів яких не були відхилені на першому етапі, та пропозиції яких були прийнятні.

Виникають ситуації за якими проведення відкритих торгів є не раціональним, а створення конкуренції не можливим (в разі наявності сторони-виконавця господарського договору монополіста). В цьому разі процедура відкритих торгів не проводиться.

Наступний конкурентний спосіб укладання господарських договорів є процедура запити цінових пропозицій. Суть його зводиться до того, що замовник надсилає запит не менше трьом учасникам та в день надсилання запиту передає його для публікації в державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель. Переможцем є той учасник, який подав пропозицію, що відповідає вимогам замовника, зазначеним у запиті цінових пропозицій та має найнижчу ціну.

Є необхідність відмітити укладання низки господарських договорів за неконкурентним способом, хоча вартість предмета закупівлі товару (товарів), послуги (послуг) є більшим ніж 100 тисяч грн, а робіт – 300 тисяч грн. Такі договори укладаються суб'єктами господарської діяльності у Службі безпеки України щодо споживання електричної енергії, на використання централізованого опалення, здійснення водопостачання та водовідведення. Ч.4 п.1 ст.2, ч.4 п.2 ст.2 Закону України «Про здійснення державних закупівель» від 01.06.2010 р. зі змінами вказує, що укладання таких договорів здійснюється у відповідності до окремих законів України. Укладання таких договорів здійснюється згідно Закону України «Про питну воду та питне водопостачання» від 10.01.2002 року зі змінами, Закону України «Про житлово-комунальні послуги» від 24.06.2004 р. та інших. У відповідності до вищевказаних нормативно-правових актів здійснюється укладання господарських договорів, нормативно визначаються істотні умови договору, розрахунків, організується контроль та закріплюються інші обов'язкові умови господарського договору.

Особливий порядок укладання державних контрактів за державним замовленням реалізується в сфері організаційно-регуляторної

діяльності Служби безпеки України при проходженні наступних стадій: 1) формування державного замовлення (кінцева стадія – видання постанови Кабінету Міністрів України); 2) планування господарської діяльності щодо реалізації державного замовлення; 3) укладання державного контракту; 4) контроль за реалізацією державного замовлення на усіх стадіях, укладанням та виконанням державних контрактів.

Також до особливого порядку здійснення господарської діяльності у Службі безпеки України слід віднести укладання господарських договорів у сфері забезпечення житлово-комунальних послуг, забезпечення питною водою та водовідведенням, а також інших договорів, укладання яких здійснюється у відповідності до окремих законів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прохоренко О. В. Техніка і технологія договірних відносин : навч. посібник / О. В. Прохоренко, М. П. Горбунов. – Харків : НТУ «ХПІ», 2009. – 118 с.
2. Вінник О. М. Господарське право : навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / О. М. Вінник. – 2-ге вид., змін. та доп. – К. : Правова єдність, 2009. – 766 с.
3. Господарське право: підручник : у 2 ч. – Ч. 1 / [В. Ф. Опришко, Н. С. Хатнюк, Н. А. Фукс та ін.] ; за заг. ред. В. Ф. Опришка та Н. С. Хатнюк. – К. : КНЕУ, 2011. – 507 с.
4. Господарський кодекс України : від 16.01.2003 р. // ВВР України. – 2003. – №№ 18, 19–20, 21–22. – Ст. 144.
5. Господарське право України : навчальний посібник / за заг. ред. проф. Н. О. Саніахметової. – Х. : Одіссей, 2005. – 608 с.
6. Годунин О. Р. Хозяйственное право : учебное пособие для студентов вузов юридических специальностей: в 2-х частях. Часть 1 / Годунин О. Р. – Минск, 2000. – 114 с.
7. Максимова И. М. Правовое регулирование хозяйственной деятельности : учебное пособие / Максимова И. М. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. тех. ун-та, 2002. – 112 с.

8. Закон України «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб» : від 22.12.1995 р. // ВВР України. – 1996. – № 3.

Коміляй Ю. В. Правове регулювання господарських відносин за участю Служби безпеки України / Ю. В. Коміляй // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 259–263 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_46.pdf

Розглядаються питання правового регулювання господарських відносин за участю Служби безпеки України. Досліджуються особливості здійснення господарської діяльності Служби безпеки та вносяться пропозиції щодо вдосконалення цієї діяльності.

Коміляй Ю.В. Правовое регулирование хозяйственных отношений при участии Службы безопасности Украины

Рассматриваются вопросы правового регулирования хозяйственных отношений при участии Службы безопасности Украины. Исследуются особенности осуществления хозяйственной деятельности Службы безопасности и вносятся предложения в отношении усовершенствования этой деятельности

Komiljai Ju.V. Legal Regulation of Economic Relations with the Participation of the Security Service of Ukraine

The problems of legal regulation of economic relations with the Security Service of Ukraine were made. The features of the economic activities of the Security Service fined and make suggestions for improving this activity.

Форум права Форум